

TEORIE MOTIVACE

Mgr. Jan Krása, Ph.D.

Přednáška pro PdF: ZS1BK_KAVP

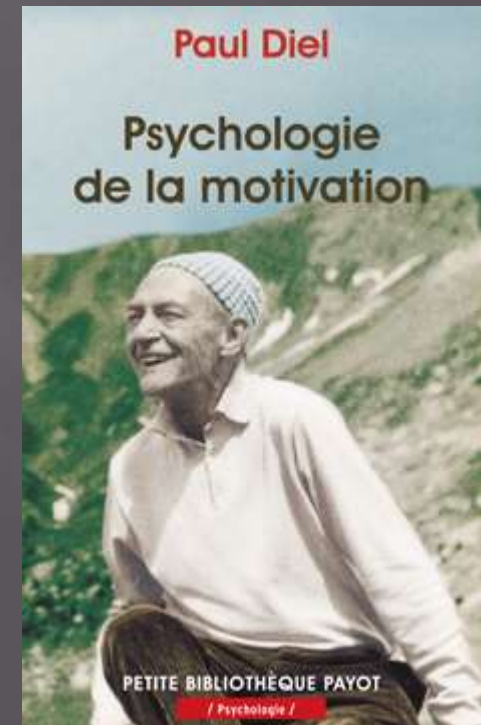
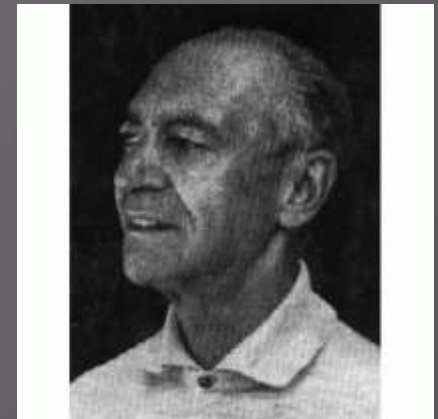
24. 10. 2014

Paul Diel (1893 - 1972)

Diel byl dobře obeznámen s dobovou psychologickou literaturou (Freud, Jung, Adler).

Mluví o *vědomí (nevědomí)* a dvou mimovědomých instancích: *podvědomí* a *nadvědomí*.

Svůj výklad krom metodické introspekce aj. staví na existenci *vývojové potřeby* (potřeby=pudu se vyvíjet), kterou lze spatřit v dynamice vývoje všeho živého.



- ▣ Novorozenec je předvědomá bytost, jejíž vývoj spěje k stále hlubšímu a jasnějšímu *vědomí* a ke stále uvědomělejšímu *rozvažování*.
- ▣ Novorozenec ještě nedisponuje vědomím (to se teprve musí rozvinout), ale *nevědomím*, které máme společné s živočichy.
- ▣ *Nevědomí* je předlogické, emotivní a instinktivní.
- ▣ Instinkt je nanejvýš účelný – vede všechny živočichy (zcela bez nutnosti uvědomování) k přežití, k rozmnožení a dokonce k evoluci.
- ▣ Nefunkční instinkt neexistuje. Zvíře právě tím, že se nechává vést svými instinkty, přežívá.

- ▣ U člověka, kterému dala Příroda schopnost rozhodování mezi splněním či nesplněním různých potřeb, je ona prvotní jistota instinktu zvířete ztracena.
- ▣ Člověka dovedl evoluční pud k překročení slepé instinktivní jistoty směrem k schopnosti rozvažovat, aby dosáhl vyššího stupně adaptace na prostředí. Zatímco zvíře nemůže chybovat ve svém přitakání svým instinktům, člověk, protože má možnost volit, chybu udělat může – v tom spočívá naše nevýhoda, ale i svrchovaný prostředek dalšího vývoje. (Bylo by však chybou myslet si, že nynější stav v rozvoji těchto duševních funkcí je absolutním vrcholem vývoje. Ba naopak je rozumnější předpokládat, že tento evoluční proces bude pokračovat dál a dál.)

- ▣ Def.: Výchova musí pečovat o rozvoj této schopnosti činit volbu a měla by zamezit vzniku falešných motivů (které představují zásadní nebezpečí).
- ▣ Musíme volit a za každou volbu neseme plnou odpovědnost (životní odpovědnost).
- ▣ Člověk více či méně vědomě volí mezi svými potřebami a prostředky jejich uspokojení.
- ▣ Lidské potřeby jsou (oproti živočichům) velmi diferencované a zmnožené a stejně tak i prostředky jejich naplnění (máme chuť na lososa, který u nás ani nežije; máme chuť na ty malé kulaté bonbónky s jahodovou příchutí atp.). Původní pud přežití se diferencoval do mnohočetných lidských potřeb.
- ▣ Zvíře má hlad a tak hledá potravu. Když je nasyceno, tak většinou více nejí (srov. chování kosatek). Když vycítí něco libého (lososa), snaží se to uchvátit. Ale těžko pes sní a baží dny a týdny po lososovi, kterého jednou ochutnal. Člověk i má toto trochu jinak.

- ▣ Neboť se vědomí vyvíjí z původního nevědomí, je vždy náchylné se v nevědomí opět rozpustit (vědomá volba se vždy může proměnit ve volbu emoční).
- ▣ *Vědomí a nevědomí se v různé míře prostupují a deformují. Tak vědomí ztrácí svoji jasnost a nevědomí svoji instinktivní jistotu a vzniká tak nezdravá instance podvědomí.*
- ▣ Oproti *podvědomí*, které svými nesplnitelnými přísliby vede *vědomí* k naplňování falešných potřeb, se (přirozeně) rozvíjí *nadvědomí*, jehož účelem již není jen podpořit utilitární adaptaci na momentální požadavky okolí, ale pomáhá adaptovat lidské potřeby vzhledem k vývojové potřebě, pomáhá nalézt **harmonii** těchto potřeb, která je vrcholným zdrojem uspokojení a radosti.
- ▣ *Nadvědomí* je instance, která je stále v procesu vývoje.
- ▣ Vědomé rozhodování je spoluurčováno dynamikou *podvědomí a nadvědomí*.

Takto je fungování lidského duševního systému založeno na 4 instancích:

- ▣ *nevědomí*, které je instinktivní
- ▣ *vědomí*, které je regulující
- ▣ *podvědomí*, které je involuční (regresivní, „vývoj“ zpět)
- ▣ *nadvědomí*, které je evoluční (blízko jungiánskému pojmu Self); je aktivizací evoluční touhy. Nadvědomí tak představuje – ovšem na vyšší úrovni – onu jistotu instinktu, která předchází všechnu zkušenost a která např. vede pavouka k tomu, aby tkal síť v nereflektované důvěře v budoucí satisfakci. Nadvědomý instinkt však již není vyjádřen organicky (jako instinkt), nýbrž intuitivně (v tušení, v mytických obrazech, ve vizích apod.).

- ▣ Cílem výchovy (v nejhlubším smyslu) je podporovat evoluční impuls tak, aby bylo zabráněno nebezpečí involuce a podvědomé deformace.
- ▣ Výchova musí podpořit nejen zdravý rozvoj vědomí (schopnosti rozvažovat a činit volbu), ale také rozvoj nadvědomí, které celý vývoj harmonizuje, aby jedinec plně duševně dozrál a dále již výchovu nepotřeboval (vzniká sebevýchova, která nikdy nekončí).

Zákonom nevědomí je hledání uspokojení. Na zvířecí úrovni je ono hledání (ony prostředky) instinktivní. Nelze sejít z cesty (resp. jakákoli vážnější deviace má za následek smrt; srov. ment. anorexii). Zvíře necítí vinu (srov. Domestikovaná zvířata). Není třeba výchovy a výuky (krom učení se útoku a obraně u vyšších obratlovců).

Člověk volí mezi evolučními a involučními popudy – deviace je možná, je však postižena nespokojeností a vinou.

Zákonem vědomí je váhání (posečkání) mezi motivy nadvědomého a podvědomého původu. Toto váhání se mění v rozvažování, jež má za cíl vědomou volbu. Rozvažování je propočítáváním různých uspokojení, které proto, že je ovlivňováno jak nadvědomými tak podvědomými přísliby, může vést k rozhodnutí autentickému („pravdivému“, splnitelnému), ale i chybnému (nesplnitelnému).

Kdyby bylo vědomí zcela jasné, naše rozhodování by vedlo bez jakéhokoli váhání k příklonu k autentickým příslibům nadvědomí. Vědomí a nadvědomí by tvořily jeden celek. Jenže člověk je polovědomá bytost.

Podvědomí je na druhou stranu samotným vědomím do té míry, do jaké je zaslepeno.

Když rozvažujeme, jak se zachovat, do naší mysli vstupují různé představy cílů potřeb, prostředků jejich naplnění i představ jejich uspokojení. Právě mezi těmito představami rozhodujeme. Mnoho představ je ovlivněno emocionálně, nebo nepatřičnou výchovou ze strany rodičů/vychovatelů. Mnoho potřeb je nereálných nebo nezdravých (=falešných). Mnohdy se rozhodujeme za přítomnosti silných afektů. To všechno vede k tomu, že se nejednou rozhodneme nevhodně.

Nevhodné uspokojení nebo uspokojení nevhodné touhy je spojeno (krom jakéhosi dobrého pocitu z uspokojení) s pocitem viny. (Nejde jen o vinu, kterou vytváří a sugeruje vychovatel, ale o vnitřní pocit!) Právě tento pocit viny slouží jako korekce budoucího rozhodování a tedy i chyba může vést k pokroku.

Možnost pocitu viny nazývá Diel kulpabilitou. Na kulpabilitu reagujeme z vědomé roviny přijetím nebo odporem.

Přijetí pocitů viny může mít za následek vytěsnění touhy a celkovou inhibici psychiky – *neurotizaci*.

Za nebezpečí větší než neurotizaci považuje Diel odpor vůči pocitům viny (vytěsnění kulpability) a nazývá to *banalizací*.

Banalizace vede k rozmělnění evoluční touhy v realizaci banalizovaných přání a v marnivost a ješitnosti. V banalizaci sice unikáme neuróze, ale dosahujeme jen cynické pseudosvobody a nudy.

Mám-li nějakou potřebu snažím se ji naplnit.

Pokud něco stojí v cestě tomuto naplnění, cítím frustraci.

Frustrace mě vede k hledání alternativ v uspokojování. Většinou se snažím dosáhnout nějaké změny v prostředí, aby k naplnění došlo.

Jestliže změna prostředí nevede ke kýženým výsledkům, mám možnost buď:

- ▣ fakt nenaplnění *přijmout* (tj. zapojení *nadvědomí*, trpělivosti; + uvolnění v dané potřebě měštnané energie pro jiné psychické úkoly... autentickým přijetím se takto člověk uvolňuje ze sevření falešných potřeb a jejich příslibů směrem ke svobodě jednání),
- ▣ nebo volit prostředky, které budou spojeny s vinou, nebo budou čistě fantazijní (realizace ve fantazii, denní snění). Fantazijní pseudosplnění ovšem také povede k pocitům viny a pocitům méněcennosti.

Příklady: přestávám kouřit, neudělal jsem zkoušku, moje vysněná dívka mě odmítla, stav adolescentů

Role hry v pedagogice

Vzorce chování u živočichů (obživné chování, odpočinkové chování, sexuální-pečovateľské chování).





Čeled' Lemčíkovití (Ptilonorhynchidae)



lemčík tlustozobý (*Ailuroedus crassirostris*) lemčík zejkozobý (*Ailuroedus dentiostrius*)



lemčik hřívnatý (*Sericulus bakeri*)



lemčik zlatočelý (*Amblyornis flavifrons*)



lemčík velký (*Chlamydera nuchalis*)



lemčik prostý (*Amblyornis inornatus*)







© TIM LAMAN



© TIM LAMAN



© TIM LAMAN



© TIM LAMAN



U vyšších obratlovců existuje i zvědavé (explorační ch.), které plynule přechází v hrové chování.

K exploračnímu/hrovému chování dochází mimo pole napětí (tj. při nasycení, u mláďat).

Mláďata si často hrají – jen u některých skupin živočichů přetrvává hrové chování i do dospělosti (papouškovití – kakadu Bertík aj., havranovití, kytovci, hlodavci, šelmy a lidoopové=my, lidé).

V rámci exploračního pudu si jedinec rozšiřuje svoje mentální mapy a navíc může objevit nějakou novotu (srov. louskání ořechů u primátů či havranovitých).

V rámci hry je jedinec značně neunavitelný (dítě si hraje: hladové, nemocné, až do pomoci).

Rozdíl hra a práce.

Náplň může být stejná, nářer jiný (tj. hrový).

V tom spočívá potenciál hry pro pedagogiku.

Klasifikace her dle R. Cailloise:

1. agón
2. alea
3. mimikry
4. ilinx (vertigo)

DISKUZE

DĚKUJI ZA POZORNOST